

เศรษฐศาสตร์ ในชีวิตจริง

จากเศรษฐกิจโลก
ถึงเศรษฐกิจพอเพียง
ครอบคลุมในทุกมุมมอง
เพื่อความเข้าใจในการ
ดำเนินชีวิต โดยอดีต
ผู้อำนวยการใหญ่
องค์การการค้าโลก

ดร. ศุภชัย ปวนิชภัคดี

เศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง

ก า ร อ่ า น คื อ ร า ก ฐ า น ที่ ล้ า คั ญ

ผู้ที่ไม่รู้ประวัติศาสตร์มักจะขาดบทเรียนจากอดีต

ผู้ที่ไม่เคยอ่านจะไม่มีวันรู้ประวัติศาสตร์

- ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์

สารบัญ

คำนำสำนักพิมพ์	(8)
บทนำ ข้อคิดและความทรงจำ	2
บุคคลล้มตา ศาสตราจารย์ยัน ทินแบร์เกิน	12
บทที่ 1 แนวทางการพัฒนาความคิดเศรษฐกิจไทย	16
แนวความคิดเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน	19
ปัญหาในการพัฒนาความคิด	39
ความจำเป็นและแนวทางในการพัฒนาความคิดต่อไป	46
บทสรุปแนวทางพัฒนาความคิดเศรษฐกิจไทย	58
บทที่ 2 สามปีห้องการค้าการค้าโลก	60
การเจรจาการค้าพหุภาคีรอบโดฮาและอนาคตที่ท้าทาย	82
บทที่ 3 WTO ณ วันนี้	86
บทสรุป WTO ณ วันนี้	114
บทที่ 4 ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจโลก เอเชีย และประเทศไทย : มุมมองของการศึกษา	118

บทที่ 5	อุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาในประเทศด้อยพัฒนา	156
	การศึกษากับการวางแผนสมัยใหม่	159
	บทเรียนจากการพัฒนาการศึกษาในอดีต	169
	แนวทางแก้ไขและค้นคว้าในอนาคต	179
	บทสรุปอุปสรรคในการพัฒนาการศึกษา ในประเทศด้อยพัฒนา	191
บทที่ 6	เศรษฐกิจพอเพียงในโลกโลกาภิวัตน์	194
บทที่ 7	ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	214
	บทสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	238
บทที่ 8	ประสบการณ์และหลักการในการดำเนินชีวิต	240
	บรรณานุกรม	262
	ประวัติผู้เขียน	272

คำนำสำนักพิมพ์

ถ้าถามว่าอะไรที่ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินของเรามากที่สุด จำเลยแรกที่ดูเหมือนจะหนีไม่พ้นก็คือจำเลยที่มีชื่อว่า “เศรษฐกิจ”

เศรษฐกิจไม่ดี เศรษฐกิจฝืด เราเข้าใจกันอย่างนี้และจบกันตรงนี้มากกว่าที่จะตั้งคำถามต่อไปว่า แล้วอะไรล่ะที่ทำให้เศรษฐกิจมันฝืด มันไม่ดี มันใช่สิ่งที่เรียกกันว่า “เศรษฐศาสตร์” หรือเปล่า

เรามักคิดว่าเราเข้าใจเศรษฐกิจ แต่ปฏิเสธที่จะรู้จักเศรษฐศาสตร์ ทั้งที่ว่าไปแล้วมันคือเงาของกันและกัน เพียงแต่เรารู้สึกว่าเศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องวิชาการเป็นเรื่องไกลตัว และที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือความรู้สึกที่ว่า เศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องเข้าใจยาก เป็นเรื่องระดับประเทศ ระดับโลก

แล้วเศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริงคืออะไร สำคัญอย่างไร และส่งผลกระทบต่อเราอย่างไร

ในบ้านเราอาจจะมีนักวิชาการทางด้านนี้อยู่มาก แต่ทันทีที่พูดถึงเรื่องเศรษฐศาสตร์ เราก็จะนึกถึงชื่อของ ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ ขึ้นมาทันที เพราะที่ผ่านมามีชื่อเสียงและผลงานของท่านเป็นที่ยอมรับในระดับโลก ท่านทำให้ประเทศไทยเป็นที่จับตามองทั่วโลกได้อย่างภาคภูมิใจ ท่านบอกว่า

“แนวทางเศรษฐศาสตร์ช่วยให้เราพิจารณาเรื่องการค้าเสรีของมนุษย์อย่างเป็นระบบ ที่มีตรรกะบนพื้นฐานของการผลิตที่ต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่จำกัด การแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายความเจริญอย่างทั่วถึง”

และตรงนี้เองที่ทำให้เราตระหนักได้ว่าทำไมเราต้องรู้จักกับเศรษฐศาสตร์
นั่นเพราะนอกจากเราจะเข้าใจเหตุและผลทางเศรษฐกิจที่กลายเป็นปรากฏการณ์
หรือวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อปากท้อง ชีวิตความเป็นอยู่
หรือธุรกิจแล้ว ยังทำให้เรามองอะไรได้ไกลออกไปจากตัวเอง กับมุมมองที่กว้างขึ้น
และชัดขึ้น

จะกว้างขึ้นและชัดเจนขึ้นอย่างไรนั้น ได้ถูกร้อยเรียงเอาไว้แล้วในหนังสือ
เล่มนี้ หนังสือที่จะทำให้เราเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์ได้อย่างง่าย ใกล้ตัว
และเป็นรูปธรรม ทำให้มองเห็นทั้งอุปสรรค ปัญหา และหนทางแก้ จากมุมมอง
และประสบการณ์ของการทำงานจริงที่ไม่อาจหาได้เลยจากหนังสือเล่มอื่น

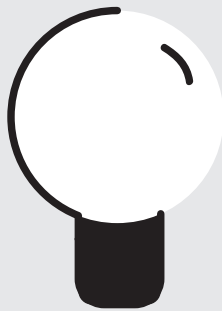
เศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง ของ ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ เล่มนี้จึงเป็นหนังสือ
ทรงคุณค่าที่จะนำพาเราให้เข้าไปรู้จักโลกของเศรษฐศาสตร์อันน่ามหัศจรรย์แบบ
ค่อยเป็นค่อยไป และเพลิดเพลินชนิดวางไม่ลง

สำนักพิมพ์อมรินทร์

ตลอดเวลาของการทำงานด้านเศรษฐกิจ
โครงสร้างพื้นฐานที่ผมต้องการสร้างอยู่เสมอคือ
คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์

บทนำ

ข้อคิด
และ
ความทรงจำ

ชีวิตของคนเรานั้นจะเป็นไปตามความมุ่งหวังเสมอไปคงจะเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก ความมุ่งหวังหลักของเด็กนักเรียนในรุ่นผมเป็นรุ่นที่เรียกกันว่าเบบี้บูมเมอร์หรือคนที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คือการเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาสาขาหลักๆ เช่น แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ บัญชี เมื่อผมสอบผ่านเข้าเรียนในคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และเรียนจนจบปีการศึกษาที่หนึ่งแล้ว ผมก็ไม่เคยคิดจะเปลี่ยนไปเรียนสาขาวิชาอื่นใด จนกระทั่งได้รับคำแนะนำจากคุณพ่อ ทำให้ผมเข้าร่วมสอบชิงทุนของธนาคารแห่งประเทศไทย และได้รับคัดเลือกให้ไปเรียนวิชาที่ทางธนาคารฯ แจ้งว่าเป็นสาขาใหม่ของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งใช้ชื่อวิชาในภาษาไทยว่า สถิติศาสตร์ ตอนนั้นผมมีปัญหาในการตัดสินใจครั้งสำคัญของชีวิตที่ต้องเปลี่ยนการเรียนจากวิชาที่ผมได้มุ่งมั่นไว้นานแล้วมาสู่วิชาที่แม้ภาษาไทยเองก็ยังไม่สามารถเขียนบรรยายได้ถูกต้อง วิชาดังกล่าวต่อมาภายหลังเป็นที่รู้จักกันในชื่อ เศรษฐมิติ (econometrics) ซึ่งเป็นแขนงของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ยังมีความใหม่มากในสมัยนั้น เป็นวิชาที่รวมกรรมวิธีทางคณิตศาสตร์เข้ามาวิเคราะห์ความเป็นไปทางเศรษฐกิจ โดยหวังว่าจะทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์ กลายมาเป็นวิชาที่มีหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น

ในที่สุดผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงนั้นคือ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่ช่วยทำให้ผมยอมรับและเข้าใจได้ว่า

การเปลี่ยนจากนายแพทย์มาเป็นนักเศรษฐศาสตร์จะมีความหมายอย่างไร ต่อตนเองและต่อสังคม อาจารย์ป่วยชี้ให้เห็นว่านักเศรษฐศาสตร์ก็คือแพทย์ อย่างหนึ่งเหมือนกัน แต่เป็นแพทย์ที่ทำงานกับสังคมทั้งระบบแทนการเป็น แพทย์สำหรับแต่ละบุคคล ดังนั้น ผลงานของนักเศรษฐศาสตร์จึงมีความ สำคัญไม่น้อยกว่าแพทย์โดยทั่วไป โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาของ เศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่หลากหลาย และมีผลต่อผู้คนจำนวนมากหากการ ดำเนินนโยบายไม่ถูกต้องหรือไม่ได้ผล ประเด็นผลกระทบที่รุนแรงของ ปัญหาเศรษฐกิจที่“เจ็บป่วยขั้นรุนแรง” ซึ่งผมได้ประสบอยู่เสมอในชีวิตการทำงานทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่ประสบการณ์การปราบการเงินนอกระบบ เช่น แชรซ์ม้อย แชรซ์ลูกโซ่ ปัญหาวิกฤติการเงินของตลาดหลักทรัพย์ยุค ต้นๆ ผ่านกรณีของราชาเงินทุน วิกฤติการเงินของเอเชีย วิกฤติการเงินโลก ปัญหาการเจรจาการค้าพหุภาคี ปัญหาวิกฤติทางอาหาร ฯลฯ ปัญหา ทั้งหลายเหล่านี้มีผลกระทบต่อผู้คนเป็นจำนวนมาก แต่เราสามารถ หลีกเลียงได้ หากความเข้าใจระบบเศรษฐกิจของผู้วางนโยบายอยู่บน รากฐานที่รอบคอบ คำนึงถึงการเชื่อมโยงของปัจจัยตัวแปรในแต่ละ ภาคส่วน รวมไปถึงบทเรียนจากประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

สำหรับวิชาเศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจคือห้องทดลอง สำคัญ โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงความหลากหลายของความคิดทางเศรษฐศาสตร์ และเครื่องมือนโยบายเศรษฐกิจที่ถูกนำมาในวาระและสภาพที่แตกต่างกัน เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยตัดสินใจส่งนักเรียนทุนไปศึกษาในประเทศ ต่างๆ ผลที่ต้องการคือพื้นฐานแนวความคิดอันหลากหลายที่ต้อง นำมาประกอบกับภาวะเศรษฐกิจไทยจึงจะให้ได้ผลที่สุด แนวคิดหลักของ เศรษฐศาสตร์ในสหรัฐฯมักจะโน้มเอียงไปทางด้านเทคนิคการวิเคราะห์ เติงเศรษฐมิติโดยมีสมมติฐานหลักคือ ระบบตลาดเสรี ส่วนแนวคิดของ โรงเรียนเศรษฐศาสตร์รวมทั้งที่เนเธอร์แลนด์ แม้จะเป็นผู้ริเริ่มการนำการ วิเคราะห์เชิงปริมาณ (คณิตศาสตร์) มาใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์ก็ตาม แต่ยังคงยึดหลักในเรื่องการศึกษาประวัติเศรษฐกิจอย่างเหนียวแน่น และยังคง บทบาทของระบบสถาบันภาครัฐไว้มากพอสมควร แทนที่จะปล่อยให้ระบบ

เสรีนิยม (neoliberalism) เข้ามาแทนที่ เมื่ออาจารย์ป่วยตัดสินใจส่งให้ผมไปเรียนที่เนเธอร์แลนด์ นับเป็นการมองการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศไทยอย่างสายตาสถิต ที่ต้องการสร้างความหลากหลายในแนวความคิดเพื่อสร้างสรรค์เศรษฐกิจไทยให้เป็นไปในทางที่ดีที่สุด

ผู้ที่มีอิทธิพลมากต่อการตัดสินใจของอาจารย์ป่วยในการส่งนักเรียนทุนธนาคารแห่งชาติไปเนเธอร์แลนด์คือศาสตราจารย์ยัน ทินแบร์เกิน (Jan Tinbergen) ผู้สอนวิชาเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่โรงเรียน Netherlands School of Economics ที่เมืองรอตเตอร์ดัม (ภายหลังโรงเรียนนี้เปลี่ยนชื่อเป็น Erasmus University) ทินแบร์เกินเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุดคนหนึ่งของโลกในยุคทศวรรษ 60 และ 70 โดยเฉพาะในเรื่องการกำหนดให้มีระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ที่ทำให้มีการช่วยเหลือการพัฒนาจากประเทศที่ร่ำรวยต่อประเทศที่ยากจน แต่สิ่งที่ทำให้ตินแบร์เกินได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดคือ การเป็นบิดาของวิชาเศรษฐมิติและการวางแผนเศรษฐกิจ โดยเป็นนักคิดคนแรกที่นำกลไกของวิชาคณิตศาสตร์และสถิติศาสตร์มาใช้เป็นครั้งแรกในการคำนวณวัฏจักรทางธุรกิจ (business cycle) เพื่อศึกษาวิธีที่จะทำให้การเคลื่อนไหวของคลื่นที่มีการผันแปรอย่างรุนแรงน้อยลง และเพื่อให้มีการคาดคะเนได้ว่าแนวทางของแต่ละคลื่นจะเป็นอย่างไร ในบทความ “บุคคลล้มตา ยัน ทินแบร์เกิน” จะเข้าใจได้ว่า ทินแบร์เกินได้นำเทคนิคการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่อช่วยวางแผนการพัฒนาของประเทศที่ยากจนอย่างจริงจังมากที่สุด ทินแบร์เกินเป็นนักเศรษฐศาสตร์จากตะวันตกที่ดำเนินชีวิตอย่างปรัชญาพอเพียงมากที่สุดเท่าที่ผมเคยประสบมา

ศาสตราจารย์ตินแบร์เกินเองก็ไม่ได้เติบโตมาจากการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาเช่นกัน แต่เริ่มต้นด้วยการศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ ก่อนที่โลกจะเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงที่สุดใน

ช่วงปี พ.ศ. 2472-2473 (ค.ศ. 1929-1930) ทินแบร์เกินจึงหันมาให้ความสนใจจากภาวะเศรษฐกิจและพยายามหาวิธีเข้าถึงแก่นของการแก้ปัญหาการทรุดตัวของเศรษฐกิจและการผันแปรของวัฏจักรทางธุรกิจ ซึ่งในสมัยนั้นถือเป็นการอธิบายปัญหาการผันแปรของภาวะเศรษฐกิจที่สำคัญ

ทินแบร์เกินเป็นปรมาจารย์ทางความคิดเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของผม ด้วยการที่สอนให้ผมรู้จักการใช้มาตรการหรือเครื่องมือทางนโยบายของเศรษฐศาสตร์และข้อจำกัดของเครื่องมือทั้งหลายเหล่านี้ รวมทั้งทำให้ผมเข้าใจถึงการใช้ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และต้องใช้สามัญสำนึกในการแปลความจากการวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์ทั้งหลายเหล่านี้ ข้อคิดเช่นนี้ทำให้ผมได้สำนึกอยู่เสมอในการทำงานด้านเศรษฐกิจว่า ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ แต่พฤติกรรมของมนุษย์ทางเศรษฐกิจยังเป็นสิ่งที่เราต้องคำนึงถึงในแง่ของความเป็นจริงอยู่เสมอ ในบทความ *แนวทางการพัฒนาความคิดเศรษฐศาสตร์ไทย* ที่ผมเขียนมาเกือบ 40 ปีที่แล้ว และยังมีผลอยู่จนทุกวันนี้ มีข้อสรุปที่ว่า บทความนี้เน้นแก่นหลักของเศรษฐศาสตร์ที่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของมนุษย์ และเน้นการก่อร่างความคิดของเศรษฐศาสตร์โดยที่ควรมีส่วนประกอบของอุดมการณ์ ปรัชญา และปัญญา โดยเฉพาะปรัชญาตามหลักพุทธ-เศรษฐศาสตร์ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน ในบทความนี้ผมสรุปไว้ว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์มิได้มุ่งที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้ง แต่เป็นการพัฒนาเพื่อให้ทุกคนมีฐานะพออยู่พอกิน ปรัชญาเศรษฐศาสตร์ในแนวมุ่งทางด้านคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทางด้านจิตใจมากกว่าทางด้านวัตถุ โดยเน้นในเรื่องคุณธรรม เมตตาธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความรู้จักพอ ความรักสงบ และการใช้ทางสายกลาง การดำเนินการตามปรัชญานี้จะไม่ทำให้เกิดการพัฒนาในสายตาของทฤษฎีจากตะวันตกที่จะมุ่งกระตุ้นประสิทธิภาพโดยการให้ความสำคัญวัตถุเป็นเครื่องล่อ แต่จะเน้นเสถียรภาพทางด้านสังคมและจิตใจมากกว่าเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจ” ในบทความ “ประสบการณ์และหลักการในการดำเนินชีวิต” คือสารัตถะที่แท้จริงที่ผมถือว่าเป็นอุดมการณ์และปรัชญาที่ผมใช้ในชีวิตจริงของการทำงานด้าน

เศรษฐศาสตร์ตลอดทุกยุคทุกสมัย

ตลอดเวลาของการทำงานด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานที่ผมต้องการสร้างอยู่เสมอคือ คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่การเขียนวิทยานิพนธ์สำหรับปริญญาเอกที่ผมทำกับศาสตราจารย์ทินแบร์เกิน ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาและการลงทุนในการศึกษาในประเทศกำลังพัฒนา¹ บทความที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดกว่าสี่สิบปีในหนังสือเล่มนี้คือเรื่องการศึกษาที่ชื่อ *อุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาในประเทศด้อยพัฒนา* ซึ่งเน้นทุกสิ่งทุกอย่างของการลงทุนในการศึกษาที่ยังมีผลต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในข้อสรุป “ธนาคารโลกมักจะมองการศึกษาในแง่ของธุรกิจหรือเศรษฐกิจอย่างแคบๆ เท่านั้น แต่การตีความหมายเช่นนั้นจะละเลยค่าทางด้านสังคมของการศึกษา นั่นคือการที่การศึกษาสร้างให้คนเป็นคนที่มีความประโยชน์และมีคุณค่ามากขึ้นเพราะมีคุณสมบัติที่ดีขึ้น เช่น การตรงต่อเวลา รู้จักรับผิดชอบ ความพยายามในการทำงาน รู้จักคิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล มีระเบียบวินัย ฯลฯ”

ในปัจจุบัน รอยต่อแนวคิดจากสมัยเริ่มต้นทำงานด้านเศรษฐกิจของผมกับการพัฒนาที่ยึดอยู่บนหลักของความยั่งยืนและแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงสัมผัสได้ในบทความที่รวบรวมอยู่ในหนังสือนี้ เช่น ในบทความ *เศรษฐกิจพอเพียงในโลกโลกาภิวัตน์* และ *ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน* คือในที่สุดแล้ว การสร้างรูปแบบของการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบก็ต้องกลับไปพัฒนาพื้นฐานที่แท้จริงของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่อยู่ในหนังสือของแอดัม สมิท ที่ชื่อ *The Theory of Moral Sentiment*

¹Supachai Panitchpakdi, “Educational Planning and Growth in Developing Countries.”, Ph.D. dissertation, Rotterdam University Press, 1973.

(1759) และไม่ใช่เพียงจากหนังสือที่นักเศรษฐศาสตร์ทุกคนถูกสั่งให้อ่าน คือ *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776) หรือนิยมเรียกสั้นๆว่า *The Wealth of Nations* โดยเฉพาะเมื่อเราต้องหาเข็มทิศทางศีลธรรมกันใหม่ที่เราสถูญเสียไปพร้อมกับการยอมรับบทบาทที่มากเกินไปของระบบตลาดที่มักจะอ้างกันว่าสามารถจะจัดระเบียบของตนเองได้ ทั้งนี้ ถ้าเราต้องการจะเข้าใจถึงวิธีการที่จะป้องกันการเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าของวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจการเงิน ที่ทำให้ประเทศยากจนต้องเผชิญกับความล่มสลายจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งอาจจะนำมาทั้งความเจริญรุ่งเรืองและการค้าเสรีที่ทำให้ทุกคนได้ประโยชน์ แต่ก็อาจจะมีผลเสียของการแข่งขันจนเกินเหตุ และการกระตุ้นการบริโภคจนเกินความจำเป็น และโดยเฉพาะเกินความสามารถของทรัพยากรโลกที่จะรองรับได้ รวมทั้งนำไปสู่ปัญหาทางสังคม เมื่อโลกต้องยอมรับปัญหาของการหล่มล้ำที่ขยายตัวมากขึ้นในทุกภาคของเศรษฐกิจโลก และการผลิตทางการเกษตรที่จำเป็นต่อการเลี้ยงดูคนทั้งโลก แต่ขาดการดูแลที่ทำให้เกษตรกรผู้ผลิตสามารถมีชีวิตที่ดีเท่าเทียมกับผู้ที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้

เงื่อนไขที่จำเป็นเมื่อต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาคือการที่ทุกฝ่ายพร้อมกันดังที่กล่าวมาแล้ว ก็คือการทำงานพร้อมกันไปทั่วโลกในลักษณะเป็นหุ้นส่วน (partnership) ที่จะทำให้เกิดธรรมาภิบาลโลก (global governance) ในลักษณะที่สหประชาชาติเสนอในกรอบของวาระ 2030 ที่เป้าหมายหลัก 17 ข้อ² ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องแก้ไขปัญหาคือความยากจน ความไม่เท่าเทียม ความล้มเหลวของภาคการเกษตร ความเท่าเทียมกันทางเพศ ปัญหาเรื่องพลังงาน การมีงานทำ การรักษาสິงแวดล้อม ฯลฯ ความเชื่อมโยงของธุรกรรมทางเศรษฐกิจของทุกภาคส่วนของโลก ทำให้การแก้ไขปัญหาคือต้องคำนึงถึง

² เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก 17 ประการ (Sustainable Development Goals : SDGs)

ทางออกทางด้านพหุภาคีที่ยากที่จะนำมาปฏิบัติให้ได้ผล เนื่องจากความแตกต่างกันอย่างมาทางด้านนโยบาย ทรัพยากร ภูมิรัฐศาสตร์ ระดับการพัฒนา ฯลฯ

ผมต้องการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในการที่ประเทศกำลังพัฒนา เช่นไทยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดระบบระเบียบและวาระงานในระดับโลก การที่ผมพยายามผลักดันให้ระบบการค้าโลกมีผลทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์มากที่สุดและยอมรับได้ดีที่สุด โดยประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่ยากจนที่สุดนั้นมักจะไม่มีส่วนได้ส่วนเสียเท่าไรนัก ผมได้ใช้เวลาเป็นจำนวนมากเพื่อสร้างพื้นฐานและอำนาจการต่อรองให้กับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา หลายกลุ่มในองค์การการค้าโลก และการปรับวาระการเจรจาการค้าโลก ให้เอื้ออำนวยผลประโยชน์กับประเทศยากจนที่สุด เช่น การกำหนดให้มีการรวมการเจรจาการค้าสินค้าฝ่ายที่เป็นผลิตภัณฑ์หลักของประเทศยากจนที่สุดในแอฟริกาเข้าในวาระการเจรจาการค้าพหุภาคีรอบโดฮา ทั้งที่ประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายพยายามขัดขวาง และโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตกลงเรื่องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขข้อบังคับของข้อตกลงของทรัพย์สินทางปัญญาที่เอื้ออำนวยให้ประเทศยากจนสามารถผลิตยาของตนเองได้ในราคาที่ถูกลง โดยสามารถใช้สิทธิบัตรยาของประเทศที่พัฒนาแล้วได้ และหากในกรณีที่ผลิตเองไม่ได้ก็อนุญาตให้นำเข้าผลิตภัณฑ์ยา (parallel import) ราคาถูกเข้ามาใช้แทนยาที่มีสิทธิบัตรคุ้มครองได้ ทั้งหมดนี้เป็นเพียงตัวอย่างบางประการของการที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายต้องได้รับการดูแลให้มีโอกาสเข้ามาบริหารงานระดับโลกพร้อมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อความเสมอภาคและความโปร่งใสในการบริหารจัดการเศรษฐกิจโลกที่ด้านการค้า การลงทุน และการแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์เพื่อลดผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในกรณีของไทยเองนั้น ข้อเสนอที่สำคัญของผมก็คงหนีไม่พ้นการร่วมกันพัฒนาผู้นำทางเศรษฐกิจและการทูตที่สามารถเข้าไปมีบทบาทนำในโลกได้

บทความทั้งหลายที่นำมารวมในหนังสือเล่มนี้อาจจะชี้แนวทางความคิดในการทำงานและบทบาทที่เราอาจจะสร้างขึ้นมาได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องเป็น

ความพยายามร่วมกันของทุกหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนที่ต้องมี
แนวทางเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประเทศให้ได้ก่อนที่จะออกไปต่อสู้ในเวทีโลก
ต่อไป

ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์

20 กันยายน 2560

บุคคลล้มตา

ศาสตราจารย์ยัน ทินแบร์เกิน

ศาสตราจารย์ยัน ทินแบร์เกิน ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของการเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ผมเคารพสูงสุดและพยายามนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการทำงานด้านเศรษฐกิจตั้งแต่เริ่มต้นจนบัดนี้ แม้ว่าตินแบร์เกินจะไม่ได้ร่ำเรียนทางวิชาเศรษฐศาสตร์มาตั้งแต่ระดับอุดมศึกษา แต่เพราะเขาเป็นห่วงปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2472-2473 (ค.ศ. 1929-1930) ที่ทำให้เกิดการว่างงานสูงสุดในประวัติศาสตร์ของยุโรป ทำให้ตินแบร์เกินมีความสำนึกในกลไกของเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ยิ่งกว่านักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากที่ได้รับรางวัลโนเบล โดยมีความเชื่ออย่างหลักहुลัฒบตาในระบบตลาดเสรี ทินแบร์เกินเป็นนักวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจคนแรกๆ ที่ทำให้โลกมีความเข้าใจพลวัตของการหมุนเวียนเปลี่ยนไปของวัฏจักรทางธุรกิจดียิ่งขึ้น ด้วยการใช้วิธีทางสถิติศาสตร์เข้าช่วย เมื่อภาวะวัฏจักรทางธุรกิจอยู่ในสภาพของการเปลี่ยนแปลงได้โดยมีรูปแบบที่แน่นอนมากขึ้น เช่น ในรูปแบบของใยแมงมุม ก็ทำให้การวางนโยบายเพื่อลดความไม่แน่นอนและการผันผวนของการผลิตและราคาสินค้า (โดยเฉพาะสินค้าเกษตร) เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในแง่ผมของนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไปอาจจะไม่รู้จักตินแบร์เกินในด้านผู้ค้นคว้าทางด้านสถิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ แต่คงต้องระลึกได้เมื่อกล่าวถึงผลงานที่น่าจดจำในเรื่องดังต่อไปนี้

1) ทินแบร์เก้นเป็นผู้ที่ทำให้การวางนโยบายเศรษฐกิจต้องคำนึงถึงเป้าหมายของนโยบายและมาตรการหรือเครื่องมือที่จะใช้ โดยหลักง่าย ๆ ที่เข้าใจกันทุกวันนี้คือ จำนวนของมาตรการจะต้องไม่น้อยกว่าเป้าหมายที่ต้องการ มิฉะนั้นผลจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายทุกเป้าหมาย (อาจจะได้บางเป้าหมาย)

2) ทินแบร์เก้นเป็นผู้ที่ทำให้โลกเข้าใจทฤษฎีของการเคลื่อนไหวของระบบเศรษฐกิจเข้าหากัน (convergence theory) ความหมายก็คือ ระบบตลาดสุดคู่หรือระบบวางแผนอย่างบริสุทธิ์จะค่อย ๆ แปลงมาเป็นระบบผสมผสาน (mixed economy) ที่มีทั้งการวางแผนได้และระบบตลาดที่รัฐเข้าแทรกแซงได้เมื่อจำเป็น

3) ทินแบร์เก้นให้ความสนใจกับระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างมาก เนื่องจากได้เป็นที่ปรึกษาให้แก่สหประชาชาติตั้งแต่เริ่มต้น และเข้ามาให้คำแนะนำช่วยเหลือองค์กรของสหประชาชาติในเอเชียตั้งแต่ยุคของ ECAFE³ จนกลายเป็น ESCAP⁴ โดยได้ทำงานด้านความร่วมมือด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก ถือได้ว่าทินแบร์เก้นเป็นผู้ให้กำเนิดแก่วิชาเศรษฐศาสตร์การวางแผนเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง ทุกวันนี้ผลงานของเขาก็ยังประจักษ์ชัด เช่น การให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูทะเล⁵ ที่ทางสหประชาชาติพยายามกำหนดให้ประเทศพัฒนาแล้วให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศด้อยพัฒนาในอัตราอย่างน้อยร้อยละ 0.7 ของผลผลิตมวลรวมของประเทศ เป้าหมายที่มีน้อยประเทศมากที่ทำได้ แต่ก็ยังเป็นเป้าที่สหประชาชาติรณรงค์เพื่อให้บรรลุอยู่ตลอดเวลา

³Economic Commission of Asia and the Far East (คณะกรรมการภูมิภาคเศรษฐกิจสำหรับเอเชียและตะวันออกไกล)

⁴Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก)

⁵Oversea Development Assistance : ODA

สำหรับผมแล้ว ทินแบร์เก้นเป็นแบบอย่างของนักเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ และมนุษย์ที่มีลักษณะของชาวพุทธ ตลอดจนดำรงตนเสมือนมีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเขาเป็นผู้แนะนำให้อาจารย์ป่วยส่งผมไปเรียนที่เนเธอร์แลนด์ในปี พ.ศ. 2506 และรับรองว่าจะช่วยดูแลอย่างดีที่สุด เขาดูแลจริงๆตามคำสัญญา โดยเฉพาะการติดต่อครูอาจารย์ แนะนำการเรียน และมาเป็นอาจารย์หลักในวิชาเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนาช่วงการทำปริญญาโทของผม นอกจากนั้น เมื่อผมต้องการให้ทินแบร์เก้นเป็นอาจารย์ผู้กำกับการทำปริญญาเอกของผม ทั้งๆที่ในช่วงนั้นอาจารย์ยุ่งมากแล้วในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงสูงสุดของโลก เขาก็รับเป็นผู้กำกับวิทยานิพนธ์ของผมอย่างเต็มที่ ให้เวลาหรือเรื่องเนื้อหาสาระ แม้จนกระทั่งวิธีการเขียนภาษาอังกฤษที่เขามักจะมีข้อสังเกตว่านักศึกษาจากเอเชียมักจะใช้คำนำหน้านาม (article) ไม่ค่อยถนัด เพราะภาษาในเอเชียมักจะไม่มีการใช้คำนำหน้านาม เขาสอนให้ผมทำงานอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ใช้เวลาให้มีวินัยที่สุด และรับฟังความเห็นติชมจากบุคคลอื่นตลอดเวลา

ทินแบร์เก้นแนะนำให้ผมพยายามเขียนบทความทางวิชาการเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่เพื่อเป็นการรอดวิชา แต่เพื่อเป็นโอกาสให้ผู้อื่นได้วิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นของเราซึ่งจะนำไปสู่ความแตกฉานทางวิชาการมากขึ้น อีกทั้งแนะนำให้ผมไปฝึกงานกับครูอาจารย์ที่มีชื่อเสียงที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เช่น ศาสตราจารย์ริชาร์ด สโตนที่ในภายหลังได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์อีกเช่นกันในปี พ.ศ. 2527 ในความริเริ่มการจัดทำบัญชีรายได้ประชาชาติ (national income accounting)

นอกจากนี้ ทินแบร์เก้นสอนให้ผมมีความเป็นอยู่อย่างสมถะโดยที่ตัวท่านเองไม่มีรถยนต์ขับ แต่นั่งรถไฟและรถรางไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยทุกวัน และข้าวของในบ้านมีการเปลี่ยนแปลงเป็นของใหม่น้อยมาก ทินแบร์เก้นเป็นผู้สอนให้ผมสนใจความน่าเชื่อถือของข้อมูลสถิติก่อนที่จะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์ และนำเสนอว่าในฐานะนักคิดที่ดี เมื่อคนส่วนใหญ่ไปยืนอีกข้างหนึ่งด้วยความเห็นตรงกันเป็นส่วนใหญ่ เราควรจะลองไปยืนอีกข้างและพยายามคิดในสิ่งที่อีกข้างยังคิดไม่ถึง เพื่อก่อให้เกิดสมดุล

ในด้านารแสดงความคิดเห็น

ในบั้นปลายชีวิตของทินแบร์เกิน เขาหันมาให้ความสนใจกับการรักษาสันติภาพในโลกเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในการพิสูจน์ให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจต่างๆ จะเคลื่อนจากสุดกู่เข้าสู่ระบบกึ่งวางแผนกึ่งตลาดที่มีความเป็นกลางมากขึ้น และจะทำให้ข้อถกเถียงเรื่องอุดมการณ์ (ideology) ทางเศรษฐกิจหมดไป ทั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ที่ชัดเจนที่สุดหลายสิบปีก่อนที่ฟรานซิส ฟูกูยามา จะมาเขียนถึงเรื่อง *The End of History* หลังการทลายกำแพงเบอร์ลิน ทินแบร์เกินเองจะเคยเปรยอยู่เสมอว่า ที่จริงแล้วแม้ว่าเขาจะได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ แต่ถ้าเลือกได้ เขาอยากได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพมากที่สุด

หมายเหตุ บทความนี้เขียนเมื่อ พ.ศ. 2518